

Escala d'avaluació Riscanvi

Definició d'ítems

(v. 2009)

Factors de risc

1. Inici de l'activitat delictiva o violenta: edat del subjecte en el moment del primer delictes o incident violent.

S'ha de considerar la data del primer acte violent o delictiu conegut i no únicament la data del primer delictes identificat que hagi donat lloc a una intervenció policial o judicial. Encara que en moltes ocasions aquestes dates puguin coincidir, no serà sempre així; per exemple, en el cas de conductes violentes cap a professors o companys en edat escolar, no denunciades, però de les que es té informació o registres fiables. En aquest cas la puntuació serà "Sí", és a dir, s'ha de valorar la conducta violenta com a present, hagi estat o no denunciada o penada com a delictes. S'entén per violència l'acció que produeix un dany real, o bé l'amenaça de danyar, a una o més persones. Es tracta d'actes que poden ser raonablement considerats susceptibles de danyar a altres persones, els comportaments amenaçadors clars, les agressions físiques o sexuals i la destrucció d'objectes.

NO: El primer delictes o l'inici del comportament violent es va produir als 17 anys o més.

SÍ: El primer delictes o l'inici del comportament violent es va produir abans dels 16 anys.

2. Història de violència: delictes base violent o antecedents de conducta violenta prèvia.

El delictes base, el més greu pel qual el subjecte està intern en el centre penitenciari i/o complint condemna, ja sigui com a penat o preventiu (presumpte autor del delictes pel qual se l'acusa) en el moment de la valoració, es va realitzar de forma violenta. La violència prèvia inclou els actes violents i la història de delictes violents en la comunitat (és a dir, fora del centre) abans del delictes base. L'ítem pretén detectar la presència o absència de violència en el passat i fins el moment actual, independentment de la seva freqüència (per exemple, en una ocasió aïllada o en diverses ocasions) o de si ha estat considerada o no com a delictes.

Qualsevol conducta violenta portada a terme dins el centre penitenciari, o durant el compliment d'una pena o mesura, no serà objecte de valoració en aquest ítem, sinó a l'ítem **3**.

NO: Ni el delictes base va ser violent ni hi ha evidència de conducta violenta abans del delictes base.

SÍ: El delictes base va ser violent o hi ha evidència clara d'antecedents de conducta violenta abans del delictes base.

3. Problemes de conducta penitenciària: faltes disciplinàries greus o molt greus i altres problemes d'ajust institucional a la presó. *Considerar qualsevol moment de la vida penitenciària del subjecte.*

Es consideren com a problemes de conducta penitenciària les infraccions disciplinàries greus o molt greus (articles 108 i 109 del Reglament penitenciari), les faltes contra l'ordre dins el centre penitenciari i els atacs o amenaces verbals o conductes agressives de certa gravetat (que poden anar des d'una amenaça fins a un atac o lesió física severa).

Aquest factor de risc també ha de valorar l'ajust institucional del subjecte a partir de la consideració de possibles problemes interpersonals i conflictes amb altres interns (per exemple, discussions, baralles, provocacions o coaccions); també si la persona és víctima d'assetjament, extorsions o ella mateixa les exerceix. S'ha d'avaluar la violència manifestada durant el compliment de la pena o mesura de seguretat, així com la violència dirigida contra l'avaluador durant l'entrevista, tant si aquesta es dona dins del centre penitenciari o en contextos similars (per exemple, en medi obert). En el cas de subjectes en tercer grau, el factor de risc es refereix a la conducta que l'individu manté en relació a la supervisió i mesures aplicades en cada cas particular.

Els incompliments de mesures penals, així com els trencaments i les evasions o fugues no s'han de considerar aquí, sinó a l'ítem 4.

NO: L'intern és primari (primera vegada que ha estat empresonat) o no hi ha evidències de mala conducta penitenciària anterior.

SÍ: L'intern presenta problemes interpersonals amb els altres interns, ha estat sancionat per faltes disciplinàries greus o molt greus (violentes i no violentes), s'ha involucrat en disturbis o incidents institucionals greus o ha utilitzat violència, armes o amenaces envers els funcionaris o altres interns

4. Evasions, trencaments o incompliments: història d'evasions, fugues o trencaments de condemna, hagin tingut èxit o no. L'intern ha gaudit de permisos de sortida i ha incomplert les normes que les regulen o altres mesures penals. *Considerar qualsevol moment de la seva vida penitenciària.*

Aquest factor de risc es refereix als fracassos i a l'incompliment de diferents mesures penals o de la supervisió prevista, mentre l'individu es trobava complint una pena alternativa, sota llibertat condicional o vigilada, en una institució penitenciària o en un hospital psiquiàtric. També s'han de registrar les evasions o fugues (hagin tingut èxit o no), tant si consten als arxius penitenciaris (formal o informalment), com si, malgrat que no constin, són conegudes pel personal; així com aquelles evasions que hagi manifestat espontàniament el subjecte en el decurs d'una entrevista. Un fracàs en la mesura penal es considera greu quan l'individu ha reincidit durant el compliment d'una pena, motiu pel qual ha estat re-institucionalitzat en un centre penitenciari o de salut mental. Exemples típics de "fracassos greus" inclouen: escapar d'un centre penitenciari o d'un

hospital, reincidir durant la llibertat condicional, revocació de la llibertat condicional o fracàs en l'atenció psiquiàtrica ordenada per un tribunal. Els "fracassos moderats" fan referència a infraccions o incompliments de les condicions de posada en llibertat que donen lloc a una acció disciplinària lleu (per exemple, retret o pèrdua de privilegis) i que podrien ser: incompliment de les normes durant un permís, provocar un altercat, incomplir una prescripció mèdica o qualsevol altra conducta que, per la seva gravetat o reiteració, hagi motivat una mesura restrictiva (per exemple, nivell D del SAM, expedient disciplinari, suspensió temporal de permisos, o regressió de grau).

En aquest ítem no s'han de valorar els problemes de conducta penitenciària o de desajust institucional, ja contemplats a l'ítem **3**.

NO: No hi ha cap evidència que l'intern s'hagi evadit (o ho hagi intentat) d'un centre, hagi trencat un permís de sortida i hagi incomplert les normes de conducta d'una mesura penal. No consta que se l'hagin imposat sancions disciplinàries per aquestes conductes.

SÍ: Hi ha indicadors clars de fugues, trencaments o incompliments de mesures penals (ja siguin greus o moderats).

5. Problemes amb el consum de drogues o alcohol: consum de drogues, legals o il·legals, o d'alcohol que interfereix significativament amb diferents aspectes de la seva vida (familiar, laboral o social) o de la seva salut física. *Considerar l'últim any.*

L'abús sever de substàncies (drogues i alcohol) obstaculitza les interaccions i els comportaments prosocials; a més, pot afavorir directament el comportament delictiu a partir de la seva desinhibició, o de la necessitat urgent i crònica d'obtenir diners per costejar-ne l'hàbit. La codificació d'aquest ítem requereix dos passos. Primer, s'ha d'establir si actualment (en els últims 12 mesos) el subjecte consumeix alcohol o drogues. Segon, s'ha de valorar si aquest consum interfereix amb el seu desenvolupament escolar, familiar, laboral o d'altres. La valoració s'ha de fer amb precisió, atenent a l'evidència disponible. S'inclou també el mal ús de les prescripcions de fàrmacs i el consum de substàncies tòxiques com els dissolvents i la cola de pegar. **S'exclou** l'ús de nicotina i cafeïna.

També s'ha d'atendre als símptomes psiquiàtrics o alteracions neurològiques que són resultat del consum de substàncies o alcohol (*delirium tremens*, trastorn psicòtic induït per substàncies, deteriorament greu de la memòria, etc.). *Considerar els últims 12 mesos.* Quan s'avalua a una persona que ha estat en el centre penitenciari més de 12 mesos, s'ha de contemplar el seu comportament de consum mentre està intern i durant els permisos. El consum continuat de substàncies o alcohol dins el context penitenciari (encara que hagi rebut mesures disciplinàries com a conseqüència d'aquest consum) o durant els permisos o sortides, poden ser indicadors de la presència d'aquest ítem.

Un procés judicial o condemna per possessió o tràfic de drogues no necessàriament indiquen un problema greu d'abús d'aquestes substàncies. Alguns traficants poden no abusar de les drogues.

El focus de l'ítem es l'abús i dependència de substàncies més que els delictes relacionats amb drogues.

Que l'individu consideri l'abús de substàncies com un problema que té, pot constituir una evidència d'aquest factor de risc, però no a l'inrevés, és a dir, quan el subjecte nega tenir problemes amb el seu consum

NO: El subjecte no és consumidor de drogues o alcohol, o és un consumidor ocasional i controlat, i l'ús de substàncies o alcohol no interfereix amb el seu comportament i les seves relacions habituals (per exemple, mantenir la feina, absència de conflictes maritals o familiars a causa del consum, etc.). Es valoraran també com a "No" aquells que, havent consumit en el passat, s'han mantingut abstinentes durant l'últim any.

SÍ: Evidència d'un deteriorament en el seu funcionament psicosocial a causa de l'abús de drogues o alcohol (per exemple, beure fins intoxicar-se, centrar les seves activitats socials en l'ús de substàncies, cometre delictes a causa del consum, etc.).

6. Resposta limitada al tractament psicològic o psiquiàtric: el subjecte ha rebut tractament psicològic o psiquiàtric (o farmacològic), o per consum abusiu de substàncies, i no ha mostrat adherència o els resultats han estat pobres. *Considerar l'últim any.*

La valoració fa referència a l'estat del subjecte en el moment actual (últims 12 mesos) com a resultat d'un tractament que rep en l'actualitat o que va rebre recentment (en els últims anys).

A part de conèixer l'esforç de la persona en el seu tractament, el factor crític és si ha millorat o no en les competències necessàries per afrontar les demandes vitals bàsiques, socials, laborals i interpersonals, presents i futures. També és important conèixer si l'individu ha buscat ajuda i si l'ha acceptat, si l'ha descartat sense més, o si va accedir a rebre-la només per donar una bona imatge davant un tribunal, junta de revisió o altres autoritats, però sense una motivació de canvi genuïna.

Aquest ítem inclou els tractaments (també els farmacològics) destinats a reduir problemes delictius, psiquiàtrics, psicològics, socials o laborals. Així doncs, s'ha de valorar també si el subjecte rebutja seguir les prescripcions mèdiques que ha rebut per resoldre els anteriors problemes. Pel contrari, no s'han de valorar aquí els tractaments irrellevants respecte al seu comportament violent o delictiu (per exemple, un tractament d'asma). Una resposta escassa al tractament pot manifestar-se a partir dels següents símptomes: inestabilitat emocional, estrès, nerviosisme, debilitat, preocupacions que interfereixen en el seu funcionament diari, o altres tipus de disfuncions o símptomes psicològics (deliris o al·lucinacions, ansietat, obsessions i compulsions, anorèxia, fòbies, disfunció sexual, hipocondria, tartamudeig, etc.)

NO: La resposta al tractament rebut és adequada i favorable, o el subjecte no ha rebut tractament perquè no presenta cap de les disfuncions o símptomes esmentats.

SÍ: El subjecte no ha mostrat cap resposta als tractaments o aquesta ha estat pobre; s'ha negat a iniciar un tractament; ho ha iniciat però l'ha abandonat; ha fingit seguir-lo o l'ha complert sense obtenir cap profit; no ha rebut tractament malgrat que les disfuncions o símptomes que presenta afavoreixen el seu comportament delictiu

7. Intents o conductes d'autolesió: conductes autolítiques, com autolesions o intents suïcides, que hagin posat en risc la seva vida o integritat física, independentment de la seva intenció.

Considerar qualsevol moment de la seva vida.

Antecedents de violència autoinfligida, tant dins com fora del centre penitenciari, en qualsevol moment de la seva vida. Intents suïcides o amenaces, autolesions lleus i greus o plans persistents, explícits i factibles d'autolesió. El factor de risc inclou:

- els intents suïcides manifestos (per exemple, intents d'escanyament, asfíxia, autoincineració, sobredosi, ingesta voluntària de substàncies nocives, defenestració, etc.).
- la lesió directa i deliberada sobre el propi cos que causa danys en el teixit o deixa marques amb una durada de més d'uns pocs minuts i que, freqüentment, es fa per afrontar una situació extremadament estressant.
- l'automutilació, el comportament parasuïcida i les autolesions no suïcides (per exemple, tallar-se, cremar-se parts limitades del cos amb llumins, encenedors o espelmes, colpejar-se, trencar-se algun os, ingerir objectes o substàncies químiques nocives, etc.).
- la presència clara d'un pla o ideació suïcida d'alta fatalitat, és a dir, susceptible de produir la mort d'una manera ràpida i irreversible (per exemple penjar-se o disparar-se).

És important conèixer els intents suïcides o les conductes autolesives del passat. Aquesta informació podria recollir-se preguntant al subjecte de manera directa, encara que sensible, sobre aquest tipus de conductes (per exemple, "ha pensat alguna vegada a fer-se mal?", "s'ha lesionat alguna vegada de forma voluntària?").

NO: L'individu manifesta que mai ha intentat o planejat suïcidar-se i no hi ha evidències de conductes autolesives o suïcides.

SÍ: L'individu admet algun intent suïcida o haver-se autolesionat, o n'hi ha evidències clares

8. Manca de recursos econòmics: nivell econòmic estimat en l'últim any o abans del seu ingrés en el cas de que hagi estat més de 12 mesos en el centre penitenciari.

Fa referència al patrimoni i recursos econòmics (ingressos, diners) que l'intern té per fer front, amb independència suficient, a les exigències econòmiques de la vida diària al carrer. S'ha de considerar conjuntament la situació actual (o prèvia al seu ingrés al centre penitenciari) i la que seria probable en cas de gaudir d'un permís o de règim obert. Els recursos econòmics poden

provenir del mateix individu, del seu nucli familiar o dels serveis socials. Factors que poden informar del recolzament econòmic per part de la seva família són: hàbits i nivell d'estabilitat laboral dels membres familiars, béns o estalvis dels que el subjecte disposa, nivell d'endeutament, equilibri entre ingressos i despeses, i entre ingressos i peculi de l'intern, i nivell de cobertura de les seves necessitats mínimes

NO: Disposa de recursos econòmics suficients per afrontar les seves necessitats bàsiques (per exemple, alimentació o habitatge).

SÍ: L'intern no té un suport econòmic per cobrir les seves necessitats bàsiques. La seva subsistència o la de la família al seu càrrec depenen d'ajuts assistencials

9. Manca de suport familiar i social: manca de xarxa social, de relacions satisfactòries i de recolzament o d'un contacte regular amb familiars i amics. *Considerar l'últim any.*

Aquest factor de risc és dinàmic, ja que pot variar al llarg del temps. S'ha d'avaluar considerant les interaccions socials, familiars o maritals actuals (en els últims 12 mesos). Per als individus que estan interns, s'ha de tenir en compte la freqüència de les visites i cartes rebudes i els contactes telefònics durant el període d'avaluació. Valorar també si el subjecte té algú a qui recórrer en el cas de necessitar suport i si se sent còmode o no fent-ho (independentment de si en l'actualitat ho fa o no). És un aspecte essencial de l'ítem la percepció que l'individu té de la disponibilitat de suport social amb la que pot comptar. La presència de familiars, amics o grups comunitaris (per exemple, religiosos, ONG, etc.) que siguin pacients, tolerants i encoratjadors cap al subjecte, pot ser de gran ajuda pel disseny i manteniment d'un pla de reinserció social. S'ha de valorar la disponibilitat d'un entorn "domèstic" sa, confortable i segur; de persones significatives en l'entorn familiar i de parella com a fonts interpersonals de recolzament del comportament prosocial i de refús del comportament antisocial. L'absència de suport positiu pot facilitar la implicació futura de l'individu en comportaments il·lícits. Els membres de la família o les parelles poden actuar com a models positius però també promoure activament el comportament antisocial.

És molt important determinar exactament quines ajudes i suport estan disponibles i de qui/d'on provenen. S'ha de valorar que no es tracta només de "bones intencions" de parents i amics, que siguin utilitzats per aconseguir l'excarceració, el tercer grau o altres privilegis.

NO: El subjecte té relacions freqüents i satisfactòries amb altres persones com pares, germans, avis, espòs/sa. Manifesta que té amics íntims o compta amb membres de la família que li ofereixen suport, que ell rep de bon grau.

SÍ: No existeixen relacions positives ni recolzament per part de familiars, ni disposa d'amics íntims o familiars a qui recórrer, o aquest recolzament (emocional, econòmic o físic) existeix però el subjecte no vol acceptar-lo. Indicar també la presència de l'ítem si les xarxes i el recolzament social de l'individu estan relacionats amb els seus actes violents i delictius

10. Actitud hostil o valors pro-criminals: actituds manifestes de naturalesa antisocial, pròpies de subcultures delictives que recolzen o justifiquen explícitament l'ús de la violència i el comportament delictiu. Manca d'empatia i indiferència cap als sentiments, drets i benestar dels altres. *Considerar el moment actual.*

Per a codificar aquest factor de risc s'ha de determinar en quina mesura les actituds, valors, creences i pensaments predominants de l'individu són antisocials o prosocials. S'han d'explorar les actituds del subjecte envers les altres persones, les institucions i serveis socials, la llei i les autoritats. S'han d'avaluar les seves actituds respecte els actes delictius comesos en el passat i si l'individu transmet senyals de penediment sincer o, si pel contrari, no sent remordiments, és insensible i li manca empatia envers possibles víctimes. No es refereix a una actitud pessimista ocasional, sinó a creences i actituds antisocials intenses i arrelades que es manifesten a través d'actes violents. Alguns individus poden declarar la seva tendència antisocial en funció dels seus grups socials de pertinença.

Aquestes persones veuen el món d'una manera hostil, són suspicços i desconfiats cap als altres, tendeixen a pensar el pitjor, poden sentir-se atacats fàcilment i s'enfaden o es posen agressius per trivialitats. L'individu tendeix a racionalitzar i justificar les violacions de la llei, pot negar o minimitzar la consciència i responsabilitat de les seves accions (per exemple, "no va ser culpa meua", "ningú va resultar ferit" o, "la víctima em va buscar, em va provocar"). Es preocupa més pels efectes que les seves accions puguin tenir per a ell mateix que pel patiment que pugui provocar en les seves víctimes o pel dany que pugui causar a la societat. Expressa un rebuig rotund o és incapaç d'empatitzar amb els sentiments, desitjos i expectatives dels altres, incloent-hi les víctimes dels seus delictes. Pot mostrar actituds sàdiques, homicides o paranoiques que no són resultat d'un trastorn mental; així com actituds o comportaments discriminatoris o que justifiquen l'ús de la violència, actituds racistes, xenòfobes, misògines i masclistes.

NO: L'individu és sensible a les conseqüències negatives dels delictes i accepta la responsabilitat de les seves accions, mostra empatia amb la víctima i rebutja els altres delinqüents. Valora les interaccions amb altres persones, atribueix funcions positives i beneficioses a les activitats *convencionals* (estudiar, treballar, practicar esports, controlar el consum d'alcohol...), accepta les institucions de la societat (govern, treball, família, etc.) i els seus valors subjacents.

SÍ: El subjecte valora positivament la utilitat de l'activitat delictiva, per damunt de les activitats prosocials. Accepta els altres delinqüents, els seus valors i les seves activitats. No accepta o minimitza la responsabilitat dels seus actes, és incapaç d'empatitzar amb els altres i expressa hostilitat cap al sistema de justícia penal. Mostra actituds sàdiques, homicides o paranoiques que no són resultat d'un trastorn mental; així com actituds o comportaments agressius, discriminatoris, racistes, o masclistes que justifiquen l'ús de la violència.